

М. П. Сохацький

ІСТОРІЯ ЗАСЕЛЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКИМИ ПЛЕМЕНАМИ СЕРЕДНЬОДНІСТРОВСЬКОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ

Стаття присвячена дослідженню історії заселення племен трипільської культури на Середньодністровському Лівобережжі та їх наступній асиміляції з боку іноетнічних груп населення

Ключові слова: трипільська культура, культура лінійно-стрічкової кераміки, бадраські племена.

Багаторічні дослідження пам'яток трипільської культури на обширній території України і Молдови дали можливість вирішити ряд питань, пов'язаних з історією розселення трипільських племен з району їх формування — межиріччя Прута і Дністра.

Землеробський характер господарства з екстенсивним способом його ведення заставляв трипільське населення періодично переселятися на нові ділянки. Цей фактор, а також зростання кількості населення змушували трипільські общини освоювати землі за межами корінної території.

Під час чергової міграційної хвилі ранньотрипільські племена освоїли басейн Дністра. Заселення Середньодністровського Лівобережжя розпочалося в середині раннього етапу розвитку трипільської культури. Розселення це, очевидно, відбувалось швидко, так як лінійно-стрічкова культура уже припинила тут своє існування. Перейшовши на лівий берег Дністра, ранньотрипільські общини вперше оселилися у гирлі річки Збруч (неподалік теперішнього села Окопи). На досліджувальній території поселення Окопи — поки що єдина виявлена і досліджена ранньотрипільська пам'ятка [Збенович, 1989, с. 128—129]. Хоча останнім часом нами відкрито ще одне поселення раннього періоду на р. Збруч (між селами Окопи і Вигода), кераміка якого знаходить прямі аналогії в матеріалах поселення с. Окопи. Досить імові-

но, що наступні дослідження даної території (особливо вздовж річок Дністер, Збруч, Нічлава, Серет) виявлять й інші ранньотрипільські поселення.

Що являло собою в історичному плані Середньодністровське Лівобережжя до приходу сюди трипільців? Вірогідно це були незаймані благодатні в господарському відношенні території з нечисленним неолітичним поселенням культури лінійно-стрічкової кераміки, яке прийшло на цю територію в кінці VI — на початку V тис. до н. е. Їхні невеликі поселення розмішувалися компактними групами вздовж повноводних лівих приток Дністра.

Перші дослідження пам'яток цієї культури розпочалися тут у 1921 р. Тоді на поселенні Торське було розкопано дві напівземлянки, виявлено залишки глиняних печей, фрагменти посуду [Antoniewicz, 1961]. В 1959—1960 рр. дане поселення досліджувала К.К. Черниш. Було відкрито чотири напівземлянки з численним речовим матеріалом [Черниш, 1962, с. 83].

Сліди поселення культури лінійно-стрічкової кераміки виявлено розвідковими роботами І.К. Свешнікова на території села Сухостав [Свешніков, 1954, с. 124]. Аналогічне поселення обстежив Ю.М. Захарук в с. Попівці [АП УРСР, 1966, с. 309]. Окремі речі лінійно-стрічкової кераміки випадково знайдені на поселеннях Синьків і Бучач [АППВ, 1981, с. 162]. В археологічній літературі неодноразово згадується про поселення (окремі уламки посуду) культури лінійно-стрічкової кераміки, яке нібито було виявлено дослідженнями В. Деметрикевича у печері Вертеба [Пасек, Черниш, 1963, с. 22; АППВ, 1981, с. 162]. Нашими багаторічними розкопками та спостереженням за стратиграфічним порядком залягання культурних нашарувань в печері Вертеба не знайдено матеріалів періоду культури

лінійно-стрічкової кераміки. В той же час, нами стратиграфічно зафіксовано на поселенні Більче-Золоте II — Парк культурний шар, який залягав нижче трипільського шару (етапу VI—VII). В ньому знайдено фрагменти посуду з нотним орнаментом, вироби з кременю культури лінійно-стрічкової кераміки. Як відомо, багата колекція трипільської кераміки з двох вищезгаданих пам'яток зберігається у Краківському археологічному музеї. Вважаємо, що знахідки культури лінійно-стрічкової кераміки з поселення Більче-Золоте II Парк помилково свого часу віднесли до матеріалів з печери Вертеба.

Носії культури лінійно-стрічкової кераміки на даній території склали східну периферію великого центральноєвропейського масиву неолітичних культур. Це була пізня група пам'яток, яка завершила тут своє існування у другій половині V тис. до н. е.

В цілому серед дослідників утвердилась думка, що культура лінійно-стрічкової кераміки поіснувала недовго і не залишила відчутного впливу на більш пізні культури неоліту і епохи міді [Захарук, Телегін, 1985, с. 143]. Іншої точки зору в цьому питанні дотримується М. Гімбутас, яка вважає, що в Молдавії і в Західній Україні культура лінійно-стрічкової кераміки лягла в основу кукутенської (трипільської) культури [Гімбутас, 2006, с. 53].

Подальша історія трипільських племен була пов'язана з розселенням їх по правобережному Українському лісостепу. Це було поступове займання вільних чи слабо заселених іншоетнічними населенням найближчих територій, або мало характер хвиль, що виливалися на більш віддалені території переважно з району Попруття і Середнього Подністров'я [Круц, 1993, с. 35].

Ще в ранній період почали проявлятися відмінності між північними і південними районами розвитку трипільської культури. Причина полягала в тому, що з самого початку розселення на схід проходило двома шляхами: вздовж південної і вздовж північної межі Лісостепу. Населення південних районів підтримувало тісні зв'язки між собою і з населенням, яке проживало на території Прикарпаття. Завдяки цьому в один і той же період тут поширилась розписна кераміка, вироби з міді. Общини, які відходили все далі на північ, вздовж Прута і Дністра, поступово втрачали безпосередній зв'язок з південними общинами Кукутені-Трипілья [Черницяк, 1975, с. 40].

Освоєння територій у Середньодністровському Лівобережжі відбувалося одночасно у двох напрямках: у північно-західному (вверх по Дністру і вверх по лівих притоках Дністра). Місця розташування поселень, як правило, були приурочені до бережжя річок. Про це засвідчує проведене нами картографування трипільських пам'яток періоду розвинутого Трипілья.

На досліджуваній території поки що не виявлено поселень етапу VI (окрім пам'ятки Глибочок II

чок II (нижній горизонт), які безумовно заповнювали хронологічну ланку між пам'ятками раннього періоду і поселеннями етапу VI—VII. Скоріше всього, ця ситуація пояснюється ще не достатньою археологічною вивченістю даного регіону. Тому можна висловити припущення, що приплив трипільського населення сюди продовжувався і на етапі VI. Масове заселення трипільськими племенами місцевості відбувалося вже на початку етапу VI—VII. Тут складається своєрідна Заліщицька група пам'яток. Процес оформлення та розвитку цієї групи проходив на місцевій основі, але під відчутним впливом кукутенських традицій.

Обживаючи нові території, трипільське населення Заліщицької групи споруджувало глинобитні житла, іноді напівземлянки. Широкого розвитку набуло виробництво керамічного посуду, переважна більшість якого розмальовувалась. Окрема група кераміки з поселень Заліщицької групи (Заліщики I, Вигнанка, Глибочок II) за своїми формами та стилем розпису ще зберігають подібність до попереднього етапу VI.

В час розвитку міграційних рухів трипільські общини Середнього Подністров'я розширювали свої володіння у східному напрямі. Також вони просунулися вверх по Дністру до родовищ солі та кременю у верхів'я Горині, Случі та Стиру, де налагодили видобування та обробку високоякісного волинського кременю. В процесі освоєння нових територій шляхи цих демографічних потоків проходили Середньодністровським Лівобережжям.

На початку етапу VII частина трипільського населення (раковецька група) із Середнього Подністров'я рушила на північ Попруття і Подністров'я, де змішавшись з мешканцями Заліщицької групи, що проживали тут раніше, заснували пам'ятки типу Більче-Золоте Парк II на Лівобережжі Дністра, Городниці на Правобережжі Дністра і Малинців у межиріччі Дністра і Прута [Ткачук, 2002, с. 96].

Нова демографічна хвиля в якійсь мірі вплинула на господарську діяльність та духовний світ корінного населення. Найбільші зміни проявилися у способі виготовлення керамічного посуду. Якщо основні форми посуду ще зберігають подібність до кераміки попередньої заліщицької групи, то в орнаментальних мотивах з'являються нові, відмінні риси. Основним заняттям для місцевого населення залишається землеробство, хоча все більше і більше розвивається скотарство. Тут переважають невеликі за площею (до 5 га) поселення, які у більшості випадків розміщувались на високих терасах невеличких річок і струмків. Окремі з них спеціалізуються на виробництві знарядь праці з місцевого кременю (Вигода, Підзамочок II).

У середині етапу VII збільшується кількість поселень типу Назвисько III (перша фаза Шипинецької групи). Вони займали велику територію північної частини Середньо-

го Подністров'я і Попруття. У Середньодністровському Лівобережжя трипільські общини, носії незвиських традицій, залишили пам'ятки: Збручанське, Кудринці, Ланівці II.

Нові впливи найкраще простежуються в способах орнаментативної посуду. Зіставлення керамічного комплексу Збручанського і Незвиська III дає змогу побачити певну подібність за морфологічними і стилістичними ознаками. Хоча в орнаментальних схемах на кераміці із Збручанського переважає біла фарба, на відміну від Назвиська III, де є біла багато червоної і чорної фарби у різних відсотках [Сохацький, 2006, с. 7].

Отже, на етапі VII у Середньодністровському Лівобережжя трипільські общини, в результаті активного просування у північному і західному напрямках, значно збільшили території свого проживання. Тут виокремились локальні племенні групи, що складали ланки єдино генетичної послідовності. Лінія розвитку деяких з цих груп добре простежується в пізньому трипільлі, аж до його зникнення (наприклад: Заліщики — Більче-Золоте II — Парк II, Кошилівці I — Обоз)

На початку етапу CI стали відчутними впливи населення петренської групи. Цей процес був викликаний розширенням петренськими племенами території свого проживання за рахунок освоєння нових земель, в тому числі і в північному напрямі, на Лівобережжя Дністра. В цей час тут існували поселення шипинецької локальної групи. В результаті, на відносно невеликій території (басейн річки Збруч) утворилась своєрідна контактна зона, де співіснували поселення обох груп. Шипинецьке поселення підтримувало контакти з петренськими общинами. Свідченням цього є матеріали (в основному кераміка), характерні для петренської групи, на поселеннях Кудринці, Мельниця-Подільська I, Підпилип'я. Дані поселення С.М. Рижов відносить до петренської групи пам'яток [Рижов, 1993, с. 91].

Місцеві трипільські общини продовжували традиційним способом споруджувати житла, розмішувати на місцевості поселення. Діяли майстерні з видобутку і первинної обробки кременю. Знаряддя виготовляли не тільки для власних потреб, але і на обмін. Крем'яні вироби і заготовки поширювались по трипільській території. В цілому початок та середина етапу CI для місцевих трипільських общин характеризується і відносною стабільністю і відсутністю значних міграцій населення.

Наприкінці етапу CI у середовищі трипільсько-кукутенської спільності відбулись значні зміни. Починається процес її дестабілізації [Бібкаєв, 1984, с. 60], який охоплює також північну територію Середнього Подністров'я. Тут продовжують існувати поселення завершальної фази шипинецької групи (Більче-Золоте I — Вертеба I, Сухостав I, Семенів-Зеленче I, Сокиринці).

У цей час зникли поселення питренсько-шипинецької контактної зони, а у Середньому

Подністров'ї припинили своє існування петренські пам'ятки. На території, яку вони займали, формується бадразька група пам'яток [Маркевич, 1981, с. 30—33].

Бадразькі племена активно зайняли землі колишньої петренсько-шипинецької контактної зони (поселення Коновка) і навіть деяку територію шипинецької групи (поселення Дарабани II) [Ткачук, 2005, с. 46—47].

З часом поселення шипинецької групи втратило багато територій. На цей час воно займало лише Лівобережжя північної частини Середнього Дністра і Лівобережжя Верхнього Дністра.

Завершальним періодом етапу CI датуємо перше заселення печери Вертеба. Засвоєння печерного лабіринту, з вкрай несприятливими умовами для постійного проживання, можливо, було зумовлено сутичками з бадразькими племенами, які приходили сюди з правого берега р. Дністер. В контексті цих подій печеру Вертеба можна інтерпретувати як схованку для навколишніх трипільських племен на час тимчасових небезпек.

Основна група населення пізнього Трипільля пов'язана з прудо-дністровськими традиціями кінця етапу CI, відома за пам'ятками типу Старі Бадражі та Варварівки XV. В.О. Дергачов вважає, у своєму розвитку пам'ятки цих типів утворили дві самостійні паралельні лінії, які еволюціонували на різних територіях. Одна з цих ліній характеризує пізнє трипільля лісостепової смуги. Її початкова ланка — пам'ятки бринзенського (або Жванецького) типу, які презентують ранній етап трипільля CI у середній та верхній течіях річок Прут та Дністер. На верхньому Дністрі на цей же етап частково припадає утворення пам'яток типу Кошилівці, початок розвитку яких припадає до фіналу етапу CI [Дергачев, 1980, с. 150].

Населення доволі експансивної бринзенсько-жванецької групи мало вплив на формування кошиловецької групи пам'яток у північній частині Середнього Подністров'я. Нащадки общин шипинецької групи стали однією із складових частин кошиловецької локально-хронологічної групи [Ткачук, 1988, с. 17; Рижов, 2003, с. 38].

Картографування пам'яток кошиловецької групи показує, що населення даної локальної групи зайняло усю територію колишньої шипинецької групи пам'яток. Варто зауважити, що процес формування кошиловецької групи відбувався на відносно невеликій території і проходив досить швидко.

Наявність матеріалів пізньої фази шипинецької групи і ранньої фази кошиловецької в керамічних комплексах поселень (Блищанка II, Ланівці II, Семенів-Зеленче I та ін.) свідчить про недовгий відтинок часу за який відбулась зміна традицій виробництва кераміки [Kadrow, Sochackij, Tkachuk, Trela, 2004, s. 72]. В результаті поступового послаблення контак-

тів з населенням більш південних територій розвиток культури в цьому районі проходив своїм шляхом, що і привело до утворення особливого варіанту трипільської культури [Черныш, 1977, с. 19].

Місцеве населення, поряд з традиційними знаряддями праці із кременю, кістки та каменю, все частіше і у виробничій діяльності користується виробами з міді, які виявлено на поселеннях Більче-Золоте I — Вертеба, Більче-Золоте IV, Теревовля, Коржова.

Археологічні матеріали (кераміка, пластика) свідчать про різноманітність генетичних потоків кошиловецької культурної групи та про неодноразові імпульси носіїв Жванецької групи в її середовище. Зникнення поселення Кошилівці-Обоз і пам'яток усієї групи з історичної арени, як самостійного соціального організму, пов'язано з процесом асиміляції кошиловецького населення в першу чергу етносом Жванецької групи із Середньої Наддністрянщини [Мовша, 1990, с. 92].

Отже, відносно процесу формування пам'яток кошиловецької групи та подальшої історичної долі її населення у дослідників існують різні твердження. На думку К. Черныш кошиловецькі пам'ятки завершують місцеву лінію розвитку трипільських поселень з поліхромною керамікою заліщицької групи [Черныш, 1977, с. 19].

В кінці етапу СІ частина трипільського населення, яке охоплювало Середньодністровське Лівобережжя, межиріччя Дністра і Пруту у верхній течії та Волинь раптово ніби консолидувалося, що знайшло вияв у формуванні на значній території матеріальної культури з багатьма спільними рисами.

Поява пам'яток типу Гординешт (Молдова) — Касперівці (Україна) — Городіштя (Румунія) була викликана еволюцією бринзенського типу. Вони відповідають фіналу розвитку трипільської культури. Касперівська локальна група за припущенням Т. Г. Мовши, утворилася на ґрунті пам'яток, яку заснували вихідці із Жванецької лінії розвитку трипільської культури (після поселень Жванець-Щовб) [Мовша, 1999, с. 63].

Населення касперівської групи зазнавало певного тиску з боку інших, в етнічному відношенні, племен. В цей період посилювалися дезінтеграційні процеси розвитку трипільської культури, які відобразилися у всіх сферах життя місцевого населення. Наприклад, при виборі місць для поселень визначальну роль стали відігравати фактори, які гарантували безпеку життя. Тому більшість поселень розташовували на високих річкових терасах, мисоподібних виступах та останцях, які були придатні для надійної охорони (Кошилівці I — Товдри, Устя II, Лисичники I, Торське, Іване-Золоте I).

Для власного захисту, в період конфліктів касперівське населення використовувало також і природну карстову печеру Вертеба. В черговий,

третій раз (за 800-річний період перебування в даній печері) трипільське населення знову заселило підземелля. При цьому варто зауважити, що вкрай несприятливі умови (темнота, висока відносна вологість, невеликі об'єми ходів і коридорів та заплутаність восьмикілометрового лабіринту) унеможлилювали тривале замешкання цього місця. Очевидно, що люди проживали у печері протягом довгого періоду, однак їхні відвідування були епізодичними, лише у критичних ситуаціях, проте збиралися тут багаторазово і у великій кількості, можливо цілим поселенням. Про це, зокрема свідчить потужний третій культурний шар (0,6 м), який щільно насичений досконало виготовленими (ніби спеціально відібраними) знаряддями із кременю, каменю, кістки і рогу та предметами фігуральної пластики [Сохацький, 2000, с. 3—10].

Поселення касперівської групи займали невеликі площі часто розташовувалися поруч з родовищами кременю. На деяких із них виявлено сліди виробництва знарядь з кременю (Більче-Золоте VIII, Лисичники I).

У господарстві та побуті носіїв касперівської групи, порівняно з кошиловецькими, простежуються значні відмінності. Найбільше вони проявилися у способі виготовлення керамічного посуду. Жителі поселень касперівського типу виготовляли своерідний посуд, як за формою, так і за орнаментациєю. Були поширені різнопрофільовані горщики і миски. Їхню поверхню прикрашали шнуровим орнаментом, а також відтисками штампів, наколками та насічками (Більче-Золоте I — Вертеба III, Устя II, Касперівці I та ін.). Безумовно, ці та інші нововведення були запозичені у сусідніх груп населення.

Більшість дослідників, у своїх обґрунтованих гіпотезах пов'язують подальшу історичну долю населення груп пам'яток касперівського типу з асиміляцією їх іншоетнічним населенням.

Своерідну гіпотезу про відхід трипільського населення з їхніх традиційних територій висловив Л. Козловський. Він вважав, що осіле хліборобсько-скотарське населення покинуло свої поселення внаслідок повільного наступу сухого клімату, а на його місце прийшли із Середньої Європи кочові племена з культурою шнурової кераміки [Kozłowski, 1939, s. 37].

І.К. Свешніков відзначав, що племена трипільської культури на території Західного Поділля були поступово підкорені племенами культури шнурової кераміки. При цьому він вважав, що це, мабуть, наступило після певного періоду мирного співіснування племен обох культур та суміжних територій [Свешніков, 1958, с. 8]. Такої ж думки дотримувалась і Т.Г. Мовша [Мовша, 1972, с. 23].

Найбільш імовірно, що зникнення пам'яток типу Касперівці на завершальному етапі трипільської культури пов'язано з активним просуванням носіїв культури кулястих амфор у Прикарпаття, аж до середньої течії р. Сірет [Круц, 1993, с. 42].

Зникнення вищевказаної групи трипільського населення В.О. Круц пов'язує саме з приходом носіїв культури кулястих амфор, які повністю перекрили територію, зайняту в цей час трипільцями і вказує на те, що останні, очевидно, безслідно розчинилися серед прибульців, остаточно втративши первинний вигляд культури. Однак він не виключає, що нащадки їх увійшли до складу населення культур ранньої бронзи, зокрема культури Підкарпатської шнурової кераміки [Круц, 1993, с. 43].

Простежуючи міграційні шляхи пізньотрипільського населення В.О. Дергачов зокрема, відмічає, що натиск носіїв культури кулястих амфор, імовірно, викликав міграцію частини населення з гординештсько-касперівськими традиціями на південь — у степове Причорномор'я від пониззя Прута до Подністров'я і обумовив появу пам'яток типу Серезіївки та Животилівки [Дергачев, 1980, с. 158].

Таким чином, розвиток трипільської культури на Середньодністровському Лівобережжі на етапі пам'яток касперівського типу внаслідок натиску та асиміляції з боку іноетнічних груп населення припиняється і їх риси майже не простежуються в культурі племен, що населяли вказану територію у більш пізні часи.

Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. — К., 1981.

Археологічні пам'ятки Української РСР (короткий список). — К., 1966.

Бикбаев В.М. Исследования трипольского поселения Шуры I // Археологические исследования в Молдавии (1984). — Кишинёв, 1987.

Гимбутас М. Цивілізація Великої Богини: мир Древней Европы. — М., 2006.

Дергачев В.А. Памятники позднего Триполья. — Кишинев, 1980.

Захарук Ю.Н., Телегин Д.Я. Культура линейно-ленточной керамики // Археология Украинской ССР. — К., 1985. — Т. 1. — С. 193.

Збенович В.Г. Ранний этап трипольской культуры на территории Украины. — К., 1989.

Круц В.О. Етапи і напрямки розселення племен трипільської культури // Подільська старовина. — Вінниця, 1993. — С. 37.

Круц В.О., Рижов С.М. Верхньодністровська локальна група пам'яток трипільської культури та нові дані про зв'язки трипільців з населенням полгарської і лендельської культур // Археологія. — 1997. — № 2. — С. 24.

Маркевич В.И. Позднетрипольские племена Северной Молдавии. — Кишинев, 1981.

Мовша Т.Г. Періодизація і хронологія середнього та пізнього Трипілья // Археологія: Республ. міжвід. зб. наук. пр. — К., 1972. — Вип. 5. — С. 3—24.

Мовша Т.Г. Жванецькі культурні традиції в кошиловецьких пам'ятках трипільсько-кукутенської спільності // ІХ Подільська історико-краєзнавча конференція: Тез. доп. — Кам'янець-Подільський, 1990. — С. 19.

Мовша Т.Г. Сучасний стан досліджень трипільської культури // Зб. м-лів міжн. наук. студ. конф. — Тернопіль, 1999.

Пасек Т.С., Черныш Е.К. Памятники культуры линейно — ленточной керамики на территории СССР // САИ. — 1963. — Вып. Б 1-11. — С. 22.

Рижов С.М. Дослідження трипільських поселень по р. Лядовій у Середньому Подністров'ї // Подільська старовина. — Вінниця, 1993. — С. 85—96.

Рижов С.М. Трипільські пам'ятки Пруто-Дністровського регіону (кінець етапу ВІІ — етап СІ) // Археологія Тернопільщини. — Тернопіль, 2003. — С. 38.

Свешников И.К. Культура линейно-ленточной керамики на территории Верхнего Поднепровья и Западной Вольны // СА. — 1954. — Т. 20. — С. 124.

Свешников И.К. Підсумки досліджень культури бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля. — Львів, 1958.

Сохацький М.П. Дослідження археологічної експедиції Борщівського краєзнавчого музею в печері Вертеба у 1996—1998 роках // Літопис Борщівщини. — 2000. — Вип. 9. — С. 3—10.

Сохацький М. Дослідження трипільського поселення Збручанське // Літопис Борщівщини. — 2006. — Вип. 11. — С. 3—7.

Ткачук Т.М. Походження та відносна хронологія кошиловецької групи // Трипільське поселення Кошилівці-Обоз: Наук. м-ли Міжнар. археол. конф. — Заліщики, 1998. — С. 15—17.

Ткачук Т.М. Фази розвитку і відносна хронологія шипинецької групи археологічних пам'яток // ЗНТШ. Праці Археологічної комісії. — Львів, 2002. — Т. ССXLIV. — С. 96.

Ткачук Т. Локально-хронологічні групи культури Трипілья — Кукутеня з мальованим посудом (етапи ВІІ—СІІ) // Kultura trypolska wybrane problemy. Materiały z polsko-ukraińskiego seminarium naukowego. — Stalowa Wola, 2005. — S. 46—47.

Черныш Е.К. Неолитическое поселение у с. Оское на Днестре // КСИА АН СССР. — М., 1962. — Вып. 2. — С. 3.

Черныш Е.К. Первоначальные пути расселения племен Кукутени-Триполье // 150 лет Одесскому археологическому музею АН УССР: Тез. докл. юбил. конф. (Одесса, апр. 1975.). — К., 1975. — С. 39—40.

Черныш Е.К. Формирование локальных вариантов трипольской культуры // Новейшие открытия советских археологов: Тез. докл. Всесоюз. конф. — М., 1977. — С. 18—21.

Antoniewicz W. Z badan archeologicznych w gornem dorzeczu Dniestru // WA. — 1961. — Т. 6.

Kadrow S., Sochackij M., Tkachuk T., Trela E. Sprawozdanie ze studiów i wyniki analiz materiałow zabytkowych kultury trypolskiej z Bilcza-Złotego znajdujących się w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie // Materiały Archeologiczne. — Kraków, 2004. — Т. XXXIV. — S. 53—144.

Kozłowski L. Zarys pradziejew Polski południowo-wschodniej. — Lwow, 1939. — С. 37.

M. P. Sohacsky

HISTORY OF SETTLEMENT WITH TRYPILLIAN TRIBES THE TERRITORY OF LEFT BANK OF DNISTER

The article is devoted to the history settlement of trypillian culture on the territory of left bank of the middle Dnister and their assimilation with different groups.